

UUSIA HISTORIALLISTEN AJAN KIIENTEITÄ MUINAISJÄÄNNÖKSIÄ
JUANKOSKELLA
KAP 5.9.1997

Palatessani 29.8. Sonkajärven Jyrkkäkosken ruukkityömaalta Helsinkiin, pysähdyin päiväksi Juankosken Säyneiseen, jossa tarkastin kylätoimikunnan löytämiä historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Kohteista kolme oli raudanvalmistuspaikkoja, yksi kalkkilouhos ja yksi kalmistosaari. Tarkastusmatkan isäntänä toimi Säyneisten kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja Kaarlo Parviainen ja oppaina kohteille Asko Partanen ja Eero Holländer.

Tarkastusretki alkoi venematalla Ala-Siikajärvelle, jossa ensimmäisenä kohteena oli Suuri Kalmosaari, noin kilometrin päässä linnuntietä itään Pisavuorelta. Saari on pitkänomainen, luode-kaakkosuuntainen ja melko matala ja tasalakinen. Pääosin saaren maaperä on moreenia, mutta sen itäreunalla ja pohjoispäässä on avokallioita. Saaren kasvillisuus on nuorta ja tiheää mäntymetsää. Saaren pohjoispäässä, kallion rajalla kasvaa myös kuusia ja täällä maaperä on melko savista. Saarta on ikimuistoisesti käytetty tarvepuun hankintaan. Lisäksi sieltä on otettu hiekkaa kotitarpeiksi saaren länsirannalta olevasta pienehköstä hiekkakuopasta.

Saaren laella, moreeni- ja saviperäisellä alueella on runsaasti hautamaisia, pitkänomaisia ja matalia painaumia, jotka erottuvat enemmän tai vähemmän selvästi maastosta. Painaumien pituus näyttää vaihtelevan puolentoista ja kahden metrin välillä, leveyttä niillä on keskimäärin hieman yli puoli metriä. Painaumien lukumäärää emme laskeneet, mutta karkeasti arvioiden niitä on kymmeniä, ehkä noin 30. Mitään yhdenmukaista orientaatiota painaumuilla ei ole havaittavissa, pääsääntöisesti niiden suunta vaihtelee lounas-koillisuunnasta luode-kaakkoon, yhtään pohjois-eteläsuuntaista painaumaa emme havainneet. Painaumat muodostavat paikoin pieniä ryhmiä, ja paikoin ne leikkaavat toisiaan. Yleisesti painanteiden levintää voi kuitenkin luonnehtia tasaiseksi, tosin tämä perustuu puhtaasti subjektiiviseen havaintoon.

Perimätiedon mukaan saareen olisi haudattu isonvihan aikana sinne menehtyneen kasakkapartion jäänteet. Tosin saaren on myös arveltu olleen kesähautausmaa. Kerrotun mukaan saaresta on löytynyt ihmisluita hiekan otossa ja myöhemmin niitä on löytynyt painanteita kaivettaessa. Asko Partasen mukaan noin pari vuotta sitten muutamaa saaren painanteista oli kaiveltu, mutta tekijöistä tai löydöistä ei ole tietoa. Teon jäljiltä saaren eteläpäässä oli yhdestä painaumista tullut kuitenkin esille ihmisluita, jotka Partanen oli tiedon saatuaan käynyt peittelemässä. Tutkiessamme lähemmin tätä painaumaa, ilmeni, että kaivanto oli alunperin ollut 90 cm leveä ja 2 metriä pitkä, arviolta noin 70 - 80 cm syvä. Kuopan suunta oli tarkasti itä-länsisuuntainen ja se oli kaivettu moreenimaahan. Haudasta löytyi kappaleita kallosta, yläleuka sekä lantion ja reisiluiden jäänteitä. Hautauksen tuhoutumisesta kertoo mielestäni se, että kaikki mainitut luut tulivat lähes yhdestä ja samata kohtaa haudan länsipäähän avaamastamme koealasta. Luut olivat melko hyväkuntoisia, mutta ne olivat selvästi vaurioituneet kaivelussa ja jäätyään sen jälkeen sään armoille. Luut ovat tällä hetkellä arkeologian osastolla osteologi Niklas Söderholmilla analysoitavana.

Tutkimme koeluontoisesti myös kahta muuta, ennalta koskematonta painauma, mahdollisen haudan rajojen ja koon selvittämiseksi. Kaivoimme kumpaankin kuoppaan lapionlevyiset, noin 20 - 30 cm syvät koeojat, jotka leikkasivat kuoppien maanpinnalle näkyneet rajat. Pohjoisin haudoista oli kaivettu kovaan savimaahan eivätkä sen rajat näkyneet kaivauksessa. Maanpinnalle näkyneen painauman perusteella kyseessä oli noin 1,8 metriä pitkä ja 80 cm leveä, koillinen - lounassuuntainen kaivanto.

Kolmas tutkimamme kuopanne osui saaren keskivaiheilla, melko hienolle hiekkamaalle. Kuoppa oli noin 2 metriä pitkä ja 70 cm leveä ja koillinen - lounassuuntainen. Kuopan pohjoissivulla erottui matala 1,8 metriä leveä ja 3,8 metriä pitkä kumpu. Koekaivannossamme ei erottunut haudan selviä rajoja, mutta näytti siltä, että maa painui kaivannon vieressä näkyneen kummun alle, ollen siellä myös pehmeämpää. Emme kuitenkaan kaivaneet 30 cm syvempään tai varsinaisen kummun alle. Mielenkiintoisinta haudassa oli se, että kuoppaa peittäneen pintaturpeen alla erottui muutaman senttimetrin vahvuinen huuhtoutumiskerros.

Löytyneiden luiden ja kuopanteiden hautamaisuuden perusteella kyseessä on selvästi kalmistosaari. Kasakkatarinaan voi suhtautua varauksella sillä tarina on käsittääkseni verraten yleinen ja sitä tavataan eri puolilla Suomea. Suuri Kalmosaari saattaa, alueen historian huomioon ottaen, olla joko karjalaisasutuksen jälkeensä jättämä tai sitten kesähautausmaa. Henkilökohtaisesti pitäisin jälkimmäistä todennäköisempänä. Kohteen luonteen selvittämiseksi tulisi kuitenkin suorittaa kaivauksia. Kohteen ajoittaminen on ongelmallisempaa, koska saari ei ole ollut tunnettu kalmisto enää tämän vuosisadan puolella, voisi olettaa, että se olisi ollut viimeksi käytössä korkeintaan viime vuosisadan puolella. Yleisesti voi kuitenkin olettaa, että hautausten ikä on laskettavissa korkeintaan sadoissa vuosissa.

Kalmosaaren omistaa valtio, jolle se on lunastettu rantojen suojelualueeksi.

Huosiaisniemen kalkkilouhos

Kalmosaaren jälkeen suuntasimme Siikajärveen pistävälle Huosiaisniemelle. Niemellä on suurehko ja puhdas dolomiittiesiintymä, josta kalkkia on louhittu ainakin Juankosken ruukille. Kalkinpoltoa ei seudulla ole tietävästi harjoitettu. Huosiaisniemen louhos sijaitsee niemen länsipuolella, niemen ja Mustikkamäen väliin jäävän Huosiaislahden rannalla. Louhos on rannan suuntainen, noin 50 metriä pitkä ja ulottuu noin 20 metriä rantaviivasta sisäänpäin. Louhoksen seinissä on vähän työn jälkiä, tosin alueen eteläreunalta löytyi etsiskelyn jälkeen yksi poranjälki. Todennäköisesti louhinnassa on käytetty hyväksi kallion luontaista halkeilua. Louhoksen pohjaa peittää laajahko hylkykivikas ja rantaviivaan on kertynyt runsaasti kalkkikivilouhetta.

Kasvillisuus louhoksella vaihtelee; louhoksen seinämät ovat melko paljaat, mutta kallion taskuissa kasvaa erilaisia (harvinaisiakin) kalkinsuosijakasveja ja kosteammassa paikoissa reheviä sammalmättäitä, louhoksen pohjalla kasvillisuus on rehevämpää. Louhoksen rajat ja piirteet erottuvat kuitenkin kasvillisuudesta huolimatta maastosta selvästi.

Louhoksen lähes pystysuorat seinämät, Huosiaislahden vuonomaisuus ja niemen rehevä ja uniikki kasvillisuus tekevät paikasta näyttävän. Koko niemi on lunastettu metsähallituksen suojelualueeksi.

Hytit

Säyneiskylä, Lahti

Ensimmäinen kohteista oli tuhoutunut hytinpaikka Lahden talolta koilliseen. Paikka sijaitsee hiekkakankaan loivassa rinteessä, Pienen-Säyneisen entisen lahden rannalla. Paikka oli havaittu viime vuonna kun aluetta raivattiin pelloksi. Voimakkaan muokkauksen vuoksi hytinpaikan rakenteesta ei voi sanoa mitään. Maassa näkyi kuitenkin tummempi, runsaasti hiiltä sisältänyt alue sekä hyttikuonaa että palaneita liuskekiven kappaleita. Hytti on todennäköisesti sijainnut muinaisella rantaterassilla noin korkeudella 102,5 m/mpy. Paikan historiasta ei ole tarkempia tietoja.

Eero Holländerin mukaan lähistöllä on mahdollisesti ollut toinenkin hytinpaikka, Pienen-Säyneisen Pappilanlahden rantapelloilla, joista on löytynyt hyttikuonaa. Paikka sijaitsee noin puoli kilometriä kaakkoon Lahden kohteesta. Kohteen tarkkaa sijaintia emme tarkistaneet.

Säyneiskylä, Saarvonlampi

Saarvonlammen hytinpaikka sijaitsee reilut kaksi kilometriä pohjoiseen Säyneisten kirkolta, samannimisen lammen eteläpuolella. Paikka on soiseen maastoon pistävä niemeke, jolla kasvaa harvaa ja melko nuorta sekametsää. Niemen kärjessä on noin 50 x 15 metrin alueella hyttikuonaa, järvimalmia sekä hiiltä. Siellä täällä näkyi myös liuskekiven kappaleita sekä kuonan joukossa palanutta savea. Kokonaisuuteen kuuluu myös laaja, noin 10 x 6 metrin kokoinen, pitkänomainen, kulumistaan pyöreä kuoppa, jolla on syvyyttä reilut puolitoista metriä. Kuopan seinämissä tuntui olevan hiilipitoista maata. Kuopasta muutama kymmenen metriä itään, harjanteen reunalla oli pieniä, pyöreähköjä kuoppia. Kuoppien käyttötarkoitus ja liittyminen hytinpaikkaan jäivät avoimiksi.

Saarvonlammen hytinpaikka oli tullut esiin metsää laikutettaessa. Paikkaan ei liity perimätietoa eikä karttanimistössä ole viitteitä siihen. Mielenkiintoista paikassa on sen sijainti vaikeakulkuisessa maastossa, parin sadan metrin päässä lähimmästä rannasta. Ympäristön soisuus ja suon jatkuminen Saarvonlampeen viittaisivat kuitenkin siihen, että paikka on joskus saattanut sijaita rannassa. Hytinpaikan korkeus merenpinnasta on noin 140 metriä.

Laikutuksesta huolimatta kohde on säilynyt erinomaisesti .

Likosaari, Hyttikangas

Sijaitsee noin 4,5 kilometriä Säyneisten kirkolta kaakkoon. Paikalla oli havaittavissa laaja, noin 12 metriä halkaisijaltaan oleva hyttikuonasta muodostunut kumpu sekä edellisen vieressä suuri noin 10 x 6 metrin

kokoinen pitkänomainen kuoppa. Hyttikuonan seassa näkyi palanut savea sekä liuskekiveä. Kuten Saarvonlammellakin, oli Hyttikankaankin kuoppa kulmistaan pyöreä ja sen seinämissä havaittavissa erittäin hiilipitoista maata.

Kasvillisuus kohteessa on täysikasvuista petäjikköä, jossa siellä täällä kasvaa myös kuusia ja koivuja. Kohde sijaitsee tasaisella, soiden ympäröimällä kankaalla, jolta on matkaa lähimmälle järvenrannalle yli puoli kilometriä. Hyttikangas on kohteen sijaintipaikan karttanimi. Paikan korkeus merenpinnasta on noin 135 metriä.

Yhteistä kaikille kolmelle hytinpaikalle on kuonan seassa esiintynyt palanut savi sekä liuskekiven käyttö. Lahden kohteen tuhoutumisesta johtuen sen muodosta ei voida päätellä mitään, mutta Saarvonlammen ja Hyttikankaan kohteet ovat järjestelyiltään lähes identtiset. Molemmat viimeksi mainitut kohteet ovat alunperin voineet sijaita veden äärellä, mutta tämän varmistaminen edellyttäisi Suuren-Säyneisen ja Saarvonlammen vesistöhistorian selvittämistä.

Nyt tarkastettujen kohteiden lisäksi Ala-Luostajärven tuntumassa olevilla Hyttipuruolla ja Hyttikankaalla saattaa olla lisää hytinpaikkoja. Asko Partanen kertoi käyneensä toisella kohteesta, jossa hänen mukaansa oli näkyvissä Hyttikankaan ja Saarvonlammen kohteita muistuttava hytinpaikka.

Hytinpaikkojen lukumäärän perusteella paikkakunnalla on harjoitettu laajamittaista talonpoikaista raudanvalmistusta. Toiminnan ajoittaminen on vaikeaa, mutta kahden hytin identtisuuden perusteella kyseessä voi olla ajallisesti melko lyhytaikainen ilmiö. Eräs ajoittava tekijä saattaa olla Säyneisten ruukin perustaminen 1800-luvun alussa, sen perusteella hyttien voisi olettaa ajoittuvan vanhemmiksi. Esimerkiksi Polvijärvellä Juankosken ruukin toiminta teki talonpoikaisen raudanvalmistuksen kannattamattomaksi, sama saattaa päteä myös Säyneiseen.

Helsingissä 4.9.1997

Karim Peltonen, tutkija